

О.В. ЛУКАШ¹, О.О. РАК², Д.С. ПОДРОЖНИЙ²

¹ Київський національний університет імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 64, Київ, 01033, Україна
lukash@cg.ukrtel.net

² Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка
вул. Тімірязєвська, 1, Київ, 01014, Україна
aleksandr_rak@ukr.net

ВИДИ *IRIDACEAE* JUSS. У ЗАПЛАВІ ДЕСНИ

Ключові слова: Східне Полісся, Десна, Iridaceae, ценологія, популяції, рідкісні види, адвентивний вид

Вступ

Ареали багатьох гідрофільних видів є лінійними, оскільки їх поширення тісно пов'язане з річками. Водночас річкові системи України зазнають значного антропогенного тиску, що позначається на флорі та рослинності заплав. Тому заплави великих річок можуть бути не лише місцем збереження рідкісних рослин, а й шляхом поширення адвентивних видів флори. Заплава Десни входить до складу Східнополіського екологічного коридору, є місцем зростання низки вразливих видів. Серед них найкраще вивчені водні рослини [11, 12]. Відомості про поширення видів родини *Iridaceae* Juss., які є представниками давнього мезогідрофільного флорогенетичного комплексу високотрав'я, відсутні.

Матеріал та методика досліджень

Дослідження проводили протягом 1996—2006 рр. маршрутним та напівстаціонарним методами. Матеріалом для роботи є 52 геоботанічні описи, здійснені в заплаві Десни у межах Східного Полісся. Описи виконано у червні—серпні — у період квіткування та плодоношення видів родини *Iridaceae*.

Для створення картосхем поширення рідкісних видів родини *Iridaceae* опрацьовано гербарні матеріали Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (*КВ*) та Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України (*КВНА*), Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка, а також використано літературні зведення по Брянській обл. Росії [3, 4].

Ідентифікуючи синтаксони, ми використовували синтаксономічні схеми польських [19], чеських [20] та українських [7, 13] ботаніків. Номенклатура таксонів рослин наведена за [21].

Популяційні дослідження здійснено у червні 2006 р. Вивчення вікової структури популяцій, визначення типів популяцій за віковим складом проводили за методикою, запропонованою Т.О. Работновим [9, 10], та шкалою

© О.В. ЛУКАШ, О.О. РАК, Д.С. ПОДРОЖНИЙ, 2007

Уранова [14–16]. Рослини різних вікових груп підраховували на пробних ділянках площею 1 м², закладених методом трансекти.

Результати досліджень та їх обговорення

Ми проаналізували поширення та ценотичну приуроченість представників родини *Iridaceae*: *Iris pseudacorus* L., *I. sibirica* L., *Gladiolus imbricatus* L., *G. tenuis* M. Bieb. та *Sisyrinchium septentrionale* Bicknell. Рідкісні види досліджені на популяційному рівні.

Iris pseudacorus поширений на Кавказі, південному заході Західного Сибіру, Атлантичній та Середній Європі, Середземномор'ї, Малій Азії [5]. На Поліссі, в т.ч. і Східному, є звичайним видом, зростає по берегах евтрофних прісних водойм, на мулистих відкладеннях, болотах, болотистих луках, ділянках з коливанням рівня води протягом вегетаційного періоду [5], лісових болотах, лісах.

Синтаксономічна схема рослинних угруповань (до рівня союзу) з участю *Iris pseudacorus* у заплаві Десни має такий вигляд:

Phragmito-Magnocaricetea Klika in Klika et Novak 1941

Pragmitetalia W. Koch 1926

Phragmition communis W. Koch 1926

Nasturtio-Glycerietalia Pignatti 1954

Glycerio-Sparganion Br.-Bl. et Sissingh in Boer 1942

Oenanthetalia Hejný in Kopecký et Hejný 1965

Oenanthion aquaticae Hejný 1948 ex Neuhäusl. 1959

Magnocaricetalia Pign. 1953

Magnocaricion elatae W. Koch 1926

Carici-Rumicion hydrolapati Passarge 1964

Caricion gracilis Neuhäusl. 1959

Molinio-Arrhenatheretea R. Tx. 1937

Molinietalia Pawłowski 1928

Filipendulion ulmariae Segal 1966

Alopecurion pratense Passarge 1964

Calthion R. Tx. 1937

Deschampsion caespitosae Horvatic 1930

Salicetea purpureae Moor 1958

Salicetalia purpureae Moor 1958

Salicion albae R. Tx. 1955

Alnetea glutinosae Br.-Bl. et R. Tx. 1943

Alnetalia glutinosae R. Tx. 1937

Alnion glutinosae Malcuit 1929

Salicetalia auritae Doing 1962

Salicion cinereae Th.Müller et Görs ex Passarge 1961

Iris sibirica — євросибірсько-кавказький вид, ареал якого охоплює простір від Франції до Східного Сибіру та Монголії. Окремі ексклави виду є на Кавказі

та в Малій Азії [17]. В Україні проходить південна межа його ареалу. У минулому столітті був широко розповсюдженим на Українському Поліссі. В.І. Мельник [6] зазначає, що осушувальна меліорація призвела до катастрофічного стану популяції виду в Україні. На Східному Поліссі у зв'язку зі скороченням чисельності *I. sibirica* охороняється на регіональному рівні в Брянській та Чернігівській областях [2, 4].

Наводимо місцезростання *I. sibirica* у заплаві Десни за літературними [2–4] та гербарними даними. **Брянська обл.:** Жуковський р-н (села Вщиж та Вишківичі), Брянський р-н (Деснянське л-во — кв. 42, Карачизько-Крилівське л-во, смт Супоневе), Вигоницький р-н (гирло р. Десенка навпроти смт Вигоничі), Трубчевський р-н (села Макарзно та Солька); **Сумська обл.:** Середино-Будський р-н (с. Очкине); **Чернігівська обл.:** Новгород-Сіверський р-н (між селами Горбово та Гірки), м. Чернігів, Чернігівський р-н (х. Єньків, с. Козероги), Куликівський р-н (с. Виблі), Козелецький р-н (с. Карпилівка, м. Остер). Ми не виявили виду в околицях с. Виблі, а причиною відсутності його у колишньому локалітеті є надмірне випасання худоби та водоплавних домашніх птахів на прилеглих до с. Виблі лучно-болотних ділянках.

Ми виявили нові місцезнаходження *I. sibirica* у заплаві Десни на Чернігівщині, зокрема у Новгород-Сіверському р-ні (ботанічний заказник «Путівський»), на лівобережній заплаві між с. Спаське Сосницького р-ну та с. Шабалинів Коропського р-ну, поблизу сіл Змітнів і Якличі Сосницького р-ну, між с. Воловиця та х. Березівка Борзнянського р-ну, в околицях м. Чернігова (лівобережна заплава, поблизу о. Магістрацьке, правобережна заплава у мікрорайоні Бобровиця), в околицях сіл Надинівка та Вовчок Козелецького р-ну. Поширення *I. sibirica* у заплаві Десни у межах Східного Полісся представлено на рис. 1.

Iris sibirica зростає на болотистих луках, узліссях, у світлих лісах, серед чагарників, віддаючи перевагу річковим долинам. У заплаві Десни виявлений здебільшого на лучних ділянках, на берегах стариць та по краях боліт. Описані місцезростання представлені ділянками з домінуванням осок (*Carex acutiformis* Ehrh., *C. appropinquata* Schum., *C. elata* All., *C. rostrata* Stokes, *C. vesicaria* L., *C. vulpina* L.), лучних злаків (*Alopecurus pratensis* L., *Deschampsia caespitosa* (L.) P. Beauv., *Festuca pratensis* Huds.) та співдомінуванням мезогідрофільного різнотрав'я (*Coccycyanthe flos-cuculi* (L.) Fourt., *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim., *Galium physocarpium* Ledeb.). На особливу увагу заслуговує зростання *I. sibirica* в угрупованнях з дуже змінним зволоженням, що належать до асоціації *Violo-Cnidietum* Walther in R.Tx 1954 союзу *Cnidion dubii* Bal.-Tul. 1966. В.А. Онищенко [7] зазначає, що у публікаціях не знайдено характеристики таких лук з території Українського Полісся. У заплаві Десни (околиці м. Чернігова у мікрорайоні Бобровиця) 30.06.2006 ми описали угруповання цього союзу. Для нього характерний помірно густий (проективне покриття 85 %) трав'яний ярус заввишки до 80 см, в якому з незначною перевагою домінує *Juncus atratus* Krock. (20 %). Покриття 5–10 % мають *Cnidium dubium* (Schkuhr) Thell., *Gratiola officinalis* L., *Filipendula ulmaria*, *Galium*

Рис. 1. Картохема поширення *Iris sibirica* L. у заплаві Десни у межах Східного Полісся (тут і на рис. 2): *a* — за літературними та гербарними даними, *b* — за даними авторів
 Fig. 1. Sketch-map of distribution of *Iris sibirica* L. in flood-lands of the Desna river within the limits of East Polissa (here and on the fig. 2): *a* — by the literary and herbarium data, *b* — by the author data

physocarpium, *Ptarmica vulgaris* Blackw. ex DC., *Rumex acetosa* L., 1—2 % — *Alopecurus pratensis* L., *Poa angustifolia* L., *Deschampsia caespitosa*, *Vicia cracca* L., *Coccyanthe flos-cuculi*, *Ranunculus acris* L., *Scutellaria hastifolia* L. Крім *I. sibirica* поодинокі зростають *Equisetum arvense* L., *E. palustre* L., *Allium angulosum* L., *Carex cespitosa* L., *C. panicea* L., *Cirsium palustre* (L.) Scop., *Galium uliginosum* L., *Lysimachia nummularia* L., *L. vulgaris* L., *Lythrum salicaria* L., *Rumex confertus* Willd., *R. crispus* L., *Sium latifolium* L., *Symphytum officinale* L., *Viola persicifolia* Schreb. (*V. stagnina* Kit.). Характерними видами асоціації є *Allium angulosum*, *Cnidium dubium*, *Gratiola officinalis*, *Scutellaria hastifolia* та *Viola persicifolia*.

В околицях Чернігова поблизу о. Магістрацького популяція *Iris sibirica* (32 куртини на площі близько 2 га) виявлена на ділянці торф'янистої луки з домінуванням *Deschampsia caespitosa* (30—40 %) при загальному проективно-му покритті травостою 80 %. Сівдомінантами виступають *Festuca pratensis* та *Rhinanthus minor* L. (по 10—15 %). У невеликій кількості (по 1—3 %) у травостой трапляються *Phleum pratense* L., *Filipendula vulgaris* Moench, *Trifolium pratense* L., *Leucanthemum vulgare* Lam. Дещо більшою є участь (5—7 % кожного виду) рослин, характерних для ділянок, які витоптуються (*Plantago lanceolata* L., *Prunella vulgaris* L., *Ranunculus repens* L.), що пов'язано з рекреаційним навантаженням на фітоценоз. Загальна кількість видів на описаній ділянці асоціації *Deschampsietum caespitosae* Horvatic 1930 становить 36.

Подаємо синтаксономічну схему рослинних угруповань (до рівня союзу) з участю *Iris sibirica* у заплаві Десни:

Phragmito-Magnocaricetea Klika in Klika et Novak 1941

Magnocaricetalia Pign. 1953

Magnocaricion elatae W. Koch 1926

Caricion gracilis Neuhäusl. 1959

Molinio-Arrhenatheretea R. Tx. 1937

Arrhenatheretalia Pawłowski 1928

Arrhenatherion (Br.-Bl. 1925) W. Koch 1926

Molinietalia Pawłowski 1928

Filipendulion ulmariae Segal 1966

Alopecurion pratense Passarge 1964

Cnidion dubii Bal.-Tul. 1966

Deschampsion caespitosae Horvatic 1930

У заплаві р. Десни у популяціях *I. sibirica* виявлено лише особини на прегенеративній та генеративній фазах розвитку. Загалом популяції виду малочисельні і представлені невеликою кількістю клонів. Морфометричні показники особин *I. sibirica* у популяціях наведені у таблиці.

Морфометричні показники особин *Iris sibirica* L. у популяціях заплави р. Десни на території Чернігівської обл.

№ п/п	Місцезнаходження	Висота рослин, см	Кількість клонів	Середня кількість		
				стебел у клоні	генеративних стебел у клоні	квіток чи плодів на стеблі
1	с. Змітнів	95—100	1	180	26	3
2	с. Спаське	80—115	13	109	13	3
3	с. Шабалинів	50—115	10	40	6,2	3,8
4	с. Якличі	60—75	2	25	1,5	3,7
5	м. Чернігів (Бобровиця)	40—90	6	64	2,2	2
6	с. Козероги	40—90	22	68,5	12,1	2
7	с. Надинівка	80—115	1	123	13	2

Gladiolus palustris Gaudin поширений у Центральній Європі; ізольовані місцезнаходження відомі в Білорусі, Україні та Середній Росії [1]. У заплаві Десни виявлений у лісах околиць с. Дмитрівка Менського р-ну Чернігівської обл. К. Марусяком у 1912 р. Екземпляр з даного місцезнаходження зберігається в КВ. Після 1912 р. зростання *Gladiolus palustris* не підтверджено. Вид занесений до Червоної книги України [18].

Gladiolus imbricatus — пан'європейський вид, ареал якого охоплює територію від Прибалтики до Причорномор'я (розсіяно), Середню Європу, Середземномор'я [16]. На лівобережжі Дніпра трапляється зрідка. На Східному Поліссі у зв'язку зі скороченням чисельності охороняється на регіональному рівні у Брянській та Чернігівській областях [2, 4]. На території Брянської обл. близько 15 його місцезнаходжень виявлено у заплавах приток Десни. За літературними [2] та гербарними даними, підтвердженими нашими дослідженнями, в Чернігівській обл. у заплаві Десни відомо три місцезнаходження виду: у Новгород-Сіверському (заказник «Путівський»), Коропському (с. Шабалинів) та Чернігівському (с. Козероги) районах (рис. 2).

Ми описали нове місцезнаходження *G. imbricatus* у Сосницькому р-ні Чернігівської обл. за 1 км на захід від с. Якличі на правобережній заплаві Десни (рис. 2). Популяція виду представлена двома смугами (площа кож-

Рис. 2. Картошка поширення *Gladiolus imbricatus* L. (1), *G. tenuis* M. Bieb. (2) та *Sisyrrinchium septentrionale* Bicknell. (3) у заплаві Десни

Fig. 2. Sketch-map of distribution of *Gladiolus imbricatus* L. (1), *G. tenuis* M. Bieb. (2) and *Sisyrrinchium septentrionale* Bicknell. (3) in flood-lands of the Desna river

ної — 1000 x 50 м) між паралельними лінійними заболоченими ділянками. На одній смузі, крім *G. imbricatus*, щільність якого становить 2 особини на 1 м², зростає *Gladiolus tenuis*. Останній вид опанував підвищені місця на площі 250 м². На другій смузі, що має ознаки надмірного випасання, *G. tenuis* відсутній, а на 100 м² трапляється лише одна особина *G. imbricatus*.

Gladiolus tenuis поширений у Східній Європі (центральна і південно-східна частини), Передураллі, на Кавказі, у Середній Азії [17]. Для Східного Полісся раніше було відоме лише єдине місцезнаходження в заплаві Десни [16]. Ми виявили два нові локалітети. Перший, уже згаданий, знаходиться за 1 км на захід від с. Якличі на правобережній заплаві Десни, другий — в околицях с. Спаське на березі заплавного озера Проров, що на лівобережній заплаві Десни (рис. 2), де популяція виду представлена трьома генеративними особинами.

Gladiolus imbricatus та *G. tenuis* у заплаві Десни мають однакову ценотичну приуроченість. Описані нами ділянки справжніх лук, де вони зростають, флористично багаті (45—50 видів на 100 м²). Травостої цих ценозів мають проективне покриття 85—100 %. Висота основної маси травостою — 50—70 см, за структурою він диференційований на три під'яруси. Основу ценозів формують *Festuca pratensis* та *Poa pratensis* L., *Deschampsia caespitosa* з проективним покриттям 25—50 %. Покриття 5—10 % мають *Medicago lupulina* L., *Lotus corniculatus* L., *Trifolium hybridum* L., *Ranunculus acris*, *Agrostis stolonifera* L., *Briza media* L.; 1—3 % — *Vicia cracca* L., *Trifolium pratense*, *T. repens* L., *Rhinanthus minor*, *Carum carvi* L., *Coccyganthe flos-cuculi*, *Potentilla anserina* L., *Filipendula vulgaris*, *Prunella vulgaris*, *Leucanthemum vulgare* Lam., *Achillea submillefolium* Klok. et Krytzka, *Centaurea jacea* L. Описані угруповання асоціацій *Festucetum pratensis* Soó 1938, *Festuco pratensis-Deschampsietum caespitosae* Shelyag-Sosonko et al. 1985, *Poo-Festucetum pratensis* Sapegin 1986 належать до союзу *Arrhenatherion* (Br.-Bl. 1925) W. Koch 1926, що входить до порядку *Arrhenatheretalia* Pawowski 1928 та класу *Molinio-Arrhenatheretea* R. Tx. 1937.

Ми досліджували вікову структуру популяцій *Gladiolus imbricatus* та *G. tenuis* в околицях с. Якличі (рисунки 3, 4). Популяції обох видів неповночленні — відсутні ювенільні особини, а в популяції *G. tenuis* — ще й іматурні. Популяції цих видів мають правосторонній віковий спектр з максимумом на генеративних особинах. Розмноження у них відбувається вегетативним шляхом.

Для оцінки вікового рівня популяцій ми визначили віковий індекс за

формулою Уранова: $\Delta = \frac{\sum K_i m_i}{\sum K_i}$, де Δ — віковий індекс, K_i — кількість особин у віковій групі, m_i — ціна віковості. Віковий індекс для популяцій *G. tenuis*

в околицях с. Спаське становить 0,5, а в околицях с. Якличі — 0,28, для популяції *G. imbricatus* в околицях с. Якличі — 0,49. Чисельність популяцій цих видів в околицях с. Якличі дорівнює одному балу за шкалою чисельності Уранова (1—10 ос./м²).

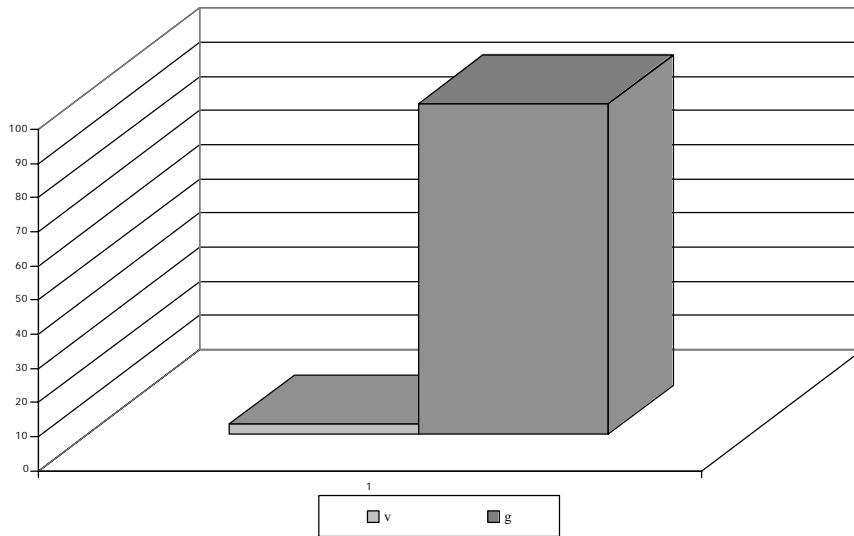

Рис. 3. Вікова структура *Gladiolus imbricatus* L. в околицях с. Якличі Сосницького р-ну Чернігівської обл. Віковий стан особин: *v* — віргінільний, *g* — генеративний
 Fig. 3. Age spectrum of *Gladiolus imbricatus* L. near village Yakhlichy (Sosnitski department, Chernihiv region, Ukraine). The age status of plants: *v* — virgin, *g* — generative

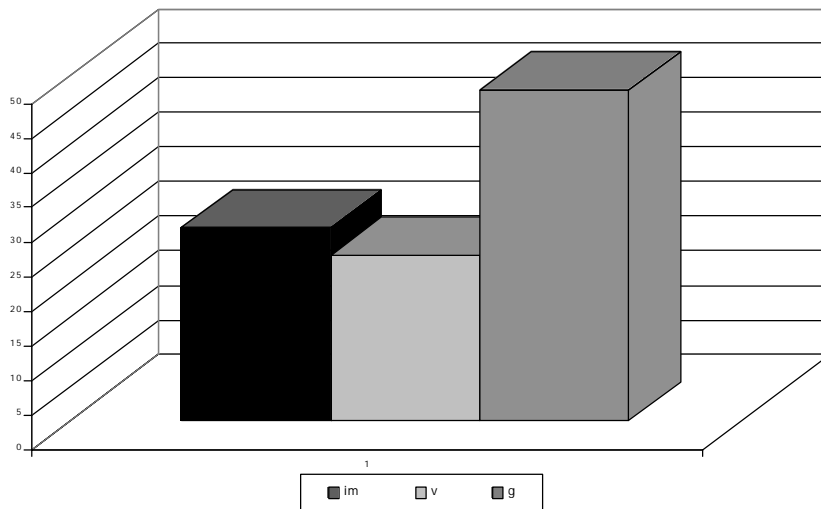

Рис. 4. Вікова структура *Gladiolus tenuis* M. Bieb. в околицях с. Якличі Сосницького р-ну Чернігівської обл. Віковий стан особин: *im* — іматурний, *v* — віргінільний, *g* — генеративний
 Fig. 4. Age spectrum of *Gladiolus tenuis* M. Bieb. near village Yakhlichy (Sosnitski department, Chernihiv region, Ukraine). The age status of plants: *im* — immature, *v* — virgin, *g* — generative

Таким чином, усі три популяції є регресивними, що пояснюється значним антропогенним тиском — випасанням худоби та нерегульованою косовицею.

Для збереження мезогідрофільного флорогенетичного комплексу високотрав'я, до складу якого входять *G. imbricatus*, *G. tenuis*, *Iris sibirica*, в заплаві Десни поблизу с. Якличі на площі 3 га доцільно створити ботанічний заказник загальнодержавного значення «Яклицький», заборонивши тут випасання худоби та запровадивши режим регульованої косовиці.

Sisyrinchium septentrionale — адвентивний вид, батьківщиною якого є Північна Америка [8]. Здавна культивувався як декоративна рослина [1]. Є відомості про натуралізацію в Україні, в т.ч. на Східному Поліссі [8]. Ми описали два нові місцезростання виду в заплаві Десни на території Чернігівської обл. (рис. 2). Між пішохідним мостом через Десну у м. Чернігові та ст. Количівка *S. septentrionale* виявлений на площі 12 м² під час квітання (19.05.1996). В околицях с. Надинівка Козелецького р-ну 28.06.2006 на території 40 м² описана популяція цього виду, більшість особин якого плодоносили. В обох випадках *S. septentrionale* опанував лучні ценози, сформовані на невисоких супіщаних гривах, проективне покриття травостою — 60—70 %. Його основу (20—30 %) створюють *Agrostis vinealis* Schreb., *A. capillaris* L., *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth, а також *Koeleria delavignei* Czern. ex Domin. Важливу роль у ценозах (5—10 %) відіграють *Festuca rubra* L., *Achillea submillefolium*, *Medicago lupulina*, *Fragaria viridis* Duchense, *Lotus corniculatus*, *Rumex acetosa*. З покриттям 1—3 % зростають *Potentilla argentea* L. та *Galium verum* L. Поодинокі трапляються *Dianthus borbassii* Vandas, *Sagina nodosa* (L.) Fenzl, *Polygala vulgaris* L., *Filipendula vulgaris*, *Festuca pratensis*, *Poa angustifolia* L. Покриття *S. septentrionale* становить 10—15 %, щільність — до 55 особин на 1 м². Видова насиченість описаних фітоценозів — 17—22 види, переважають ксеромезофіти. Описані угруповання асоціацій *Koelerio-Agrostietum vinealis* Sipaylova et al. 1985, *Agrostietum vinealis-tenuis* Shelyag-Sosonko et al. 1986 та *Agrostio vinealis-Calamagrostietum epigeios* Shelyag-Sosonko et al. 1985 належать до союзу *Agrostion vinealis* Sipaylova et al. 1985, порядку *Poo-Agrostietalia vinealis* Shelyag-Sosonko, V. Solomakha et Sipaylova 1985, класу *Molinio-Arrhenatheretea* R. Tx. 1937.

Гербарні зразки з нових місцезнаходжень передані до *KW*, *KWU*, *KWHA*.

Висновки

Iris pseudacorus у заплаві Десни, як правило, має дуже широкий ценотичний спектр, який охоплює угруповання типових, вологих, мокрих та болотистих лук, лісові і чагарникові заболочені евтрофні ценози та заплавні ліси. *I. sibirica* виявлений переважно на ділянках лук, берегах стариць та краях боліт в угрупованнях багаторічних трав, які розвиваються за умов високого та помірного зволоження і високого мінерального живлення. *Gladiolus imbricatus* та *G. tenuis* опанували помірно зволожені ділянки з багатими ґрунтами, де сформувалися угруповання союзу *Festucion pratensis*. *Sisyrinchium septentrionale* натуралізується у негусті лучні ценози, сформовані на свіжих ектопах з недостатнім зволоженням.

Аналізуючи місцезнаходження *Iridaceae* на Східному Поліссі, загалом слід зауважити, що *I. sibirica* здебільшого приурочений до заплави великих річок, насамперед Десни, *G. imbricatus* тягнеться до долин малих річок. Заплавою нижньої частини Десни проходить північно-західна межа поширення *G. tenuis*.

Популяції рідкісних видів (*I. sibirica*, *G. imbricatus*, *G. tenuis*) неповночленні: в них відсутні ювенільні, а в деяких — й іматурні особини. Вони характеризуються правостороннім віковим спектром з максимумом на генеративних особинах. Розмноження відбувається вегетативним шляхом.

З метою збереження місцезростань *G. imbricatus* (на межі ареалу), *G. tenuis* та *I. sibirica* в заплаві Десни запропоновано створити ботанічний заказник загальнодержавного значення «Яклицький».

1. Губанов И.А., Киселёва К.В., Новиков В.С. Тихомиров В.Н. Иллюстрированный определитель растений Средней России. Т. 1. — М.: Т-во науч. изд. КМК, 2002. — 526 с.
2. Державний кадастр рослинного світу України: принципи підготовки та ведення в Чернігівській області / За ред. Ю.О. Карпенка. — Чернігів, 2003. — 168 с.
3. Евстигнеев О.И. Проект Красной книги Брянской области. Сосудистые растения. — Трубчевск, 2004. — 250 с.
4. Красная книга Брянской области. Растения. Грибы. — Брянск: Читай-город, 2004. — 272 с.
5. Макрофиты — индикаторы изменений природной среды / Дубина Д.В., Гейни С., Гроудова З. и др. — Киев: Наук. думка, 1993. — 436 с.
6. Мельник В.И. Охрана редких видов растений «ex situ» // Интродукция и акклиматизация растений. — 1991. — 15. — С. 14—16.
7. Онищенко В.А. Флористична класифікація рослинності Українського Полісся // Фіто-різноманіття Українського Полісся та його охорона / За ред. Т.Л. Андрієнко. — К.: Фітосоціоцентр, 2006. — С. 43—84.
8. Определитель высших растений Украины / Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. — 2-е изд., стереотип. — Киев: Фитосоциоцентр, 1999. — 548 с.
9. Работнов Т.А. Определение возрастного состава популяций видов в естественных растительных сообществах // Полевая геоботаника. Т. 3. — М.; Л.: Наука, 1964. — С. 132—145.
10. Работнов Т.А. Фитоценология. — М.: Изд-во МГУ, 1992. — 350 с.
11. Семеніхіна К.А. Нові місцезнаходження рідкісних видів у заплавах водоймах річки Десни // Укр. ботан. журн. — 1979. — 36, № 3. — С. 214—218.
12. Семеніхіна К.А. Водна рослинність р. Десни та водойм її заплави в межах України // Укр. ботан. журн. — 1982. — 39, № 2. — С. 57—62.
13. Соломаха В., Шеляг-Сосонко Ю., Дідух Я. та ін. Фітосоціологічна схема синтаксонів рослинності України / Ін-т ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ. — Препр. — К., 1995. — 39 с.
14. Уранов А.А. Жизненное состояние видов в растительном сообществе // Бюл. МОИП. Отд. Биол. — 1960. — 64, вып. 3. — С. 77—92.
15. Уранов А.А. Большой жизненный цикл и возрастной спектр ценопопуляций цветковых растений // Тез. докл. V съезда Всесоюз. ботан. о-ва. — Киев, 1973. — С. 217—219.
16. Уранов А.А. Смирнова О.В. Классификация и основные черты развития популяций многолетних растений // Бюл. МОИП. Отд. Биол. — 1969. — Вып. 74, № 1. — С. 119—134.
17. Флора УРСР / За ред. М.І. Котова, А.І. Барбарича. — Т. 3. — К.: Вид-во АН УРСР, 1950. — 428 с.
18. Червона книга України. Рослинний світ. — К.: УЕ, 1996. — 608 с.
19. Matuszkiewicz W. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. — Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2001. — 540 s.

20. Moravec J. et al. Fytcenologie. — Praha: Vyd. Akad. ved. Āeske repub., 1994. — 403 s.
21. Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. Vascular plants of Ukraine: a nomenclatural Ēheklisť / Ed. S.L. Mosyakin. — Kiev, 1999. — 345 p.

Рекомендує до друку
Я.П. Дідух

Надійшла 07.11.2006

A.B. Lukash¹, A.A. Rak², D.S. Podorozhnyġ²

¹ Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко, г. Киев

² Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко НАН Украины, г. Киев

ВИДЫ *IRIDACEAE* JUSS. В ПОЙМЕ ДЕСНЫ

Выявлены новые местонахождения 5 видов семейства *Iridaceae* в пойме Десны в пределах Восточного Полесья, проанализированы их распространение и ценогическая приуроченность. Редкие виды (*Iris sibirica* L., *Gladiolus imbricatus* L., *G. tenuis* M. Bieb.) исследованы на популяционном уровне. Выявлены два новых места натурализации *Sisyrinchium septentrionale* Bicknell. на территории Украины.

Ключевые слова: Восточное Полесье, Десна, Iridaceae, ценология, популяции, редкие виды, адвентивный вид

O.V. Lukash¹, O.O. Rak², D.S. Podorozhnyġ²

¹ Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv

² M.M. Grishko National Botanical Gardens, Kyiv

SPECIES OF *IRIDACEAE* JUSS. IN FLOOD-LANDS OF THE DESNA RIVER

The new sites are revealed, the distribution and cenotic attachment of 5 species of family *Iridaceae* in flood-lands of the Desna river within the limits of East Polissa are analysed. The rare species (*Iris sibirica* L., *Gladiolus imbricatus* L., *G. tenuis* M. Bieb.) on a population level are investigated. Two new places of naturalization of *Sisyrinchium septentrionale* Bicknell. in territory of Ukraine are revealed.

Key words: East Polissa, Desna, Iridaceae, cenology, populations, rare species, alien species.